

XORIY TAJRIBASI ASOSIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHI

Ravzatov Jonibek Baxromovich

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

tayanch doktoranti

jonibek_tatu@mail.ru

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada dunyo mamlakatlarida raqamli iqtisodiyotining amaliy ahamiyati, jihatlari, va xorij tajribasi haqida soʻz yuritiladi. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan global iqtisodiyot sharoitida raqamli iqtisodiyot oʻz rivojlanishining boshlangʻich davrida boʻlib, birinchi navbatda insonlarning turmush darajasini sezilarli darajada oshira olishi va bu uning asosiy foydasi ekanligi yoritib berilgan. Shuningdek maqolada asosan raqamli iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va undagi moammolarni bartaraf etish, raqamli iqtisodiyotning oʻsishi global iqtisodiy oʻsishiga taʼsiri, jahon bozoridagi raqamli iqtisodiyotning oʻrni. hamda insonlarning yashash tarzini sezilarli oʻzgartira olishi va bu uning asosiy foydasi ekanligi yoritib berilgan.

Kalit soʻzlar: *raqamli iqtisodiyot, raqamli iqtisodiyotni shakllantirish, internet iqtisodiyoti, raqamli iqtisodiyot va jahon iqtisodiyoti istiqbollari, kommunikatsiya, raqamli texnologiyalar, sunʼiy intellekt, elektron tijorat, onlayn toʻlov, infratuzilma, kiberxavfsizlik.*

ANNOTATION

This article will talk about the practical importance, aspects, and foreign experience of the digital economy in countries of the world. In the context of today's rapidly developing global economy, the digital economy is at the beginning of its development, first of all it is illuminated that it is able to significantly increase the standard of living of people, and this is its main benefit. Also in the article are mainly the further development of the digital economy and the elimination of moammos in it, the impact of the growth of the digital economy on global economic growth, the role of the digital economy in the world market. it has also been highlighted that it is able to significantly change the way people live and that this is its main benefit.

Keywords: *digital economy, digital economy formation, internet economy, digital economy and world economy prospects, communication, digital technology, artificial intelligence, e-commerce, online payment, infrastructure, cyber security.*

KIRISH

Bugungi kunda har bir davlat raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishni o'zining ustuvor yo'nalishi deb biladi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi mamlakat va insoniyat uchun afzal tomonlari talaygina. Misol uchun, axborot-kommunikatsion soxalarini rivojlanishi inson resurslari ichida eng qimmat bo'lgan vaqtimizni anchagina tejashimiz, undan samarali va oqilona foydalanishimizga keng imkon yaratadi. Agar biz biron bir kitobning qog'ozga nashr qilingan nusxasi o'rniga elektron formatini sotib olib bebaho vaqtimizni samarali foydalangan bo'lamiz. Axborotkommunikatsion texnologiyalarini rivojlanishi orqali nafaqat vaqtimiz va hatto mablag'imizni xam tejab qolgan bo'lamiz. Kommunal tolovlarni amalga oshirish uchun navbatlarda soatlab turishimiz yoki banklarga borishimiz talab etilmaydi, istalgan joyda istalgan vaqtda ishonchli tolov qilishimiz mumkin bo'ladi. Imkoniyati cheklangan yoki yosh go'dagi bolgan ayollarimiz uchun ham ushbu jarayon juda foydali bo'ladi. O'z uy yumushlarini bajarish bilan bir qatorda onlayn do'konlardan o'zlari uchun kerakli bo'lgan yoki ro'zg'or maxsulotlarini osonlik bilan xarid qilish imkoniga xam ega bo'ladilar. Bunga qo'shimcha ravishda, raqamli texnologiyani ta'limda ham samarali foydalanish mumkin, o'quvchining o'zlashtirish darajasi, fanlardan olayotgan baholari, o'qituvchi va o'quvchini darslardagi davomati va yutuqlaridan xabardor bolish mumkin bo'ladi.

Raqamlilashtirish - bu bizning zamonamizning transformatsion imkoniyatidir. Kasalxonalar, maktablar, energetika va qishloq xo'jaligi kabi rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi muhim xizmatlarning barchasi ulanish va ma'lumotlar asosida ishlaydi. Ushbu aloqalarni asoslovchi infratuzilma va platformalar rivojlanayotgan mamlakatlarning rivojlanishi uchun mavjud, arzon va xavfsiz bo'lishi kerak.

Sun'iy intellekt va ma'lumotlar inqilobi ko'pchilik uchun raqamli imkoniyatlarni tezlashtirmoqda, ammo kambag'al mamlakatlar orqada qolganligi sababli bo'linishni kuchaytirmoqda. Internetga kirish va raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish ko'nikmalari bo'lmasa, milliardlab odamlar zamonaviy dunyodan tashqarida.

2023-yilda dunyo aholisining uchdan bir qismi yoki 2,6 milliard kishi oflayn rejimda qolmoqda. 2022-yilda yuqori daromadli mamlakatlardagi odamlarning 90 foizdan ortig'i internetdan foydalangan bo'lsa, kam daromadli mamlakatlarda faqat har to'rtidan biri internetdan foydalangan. 850 million kishi identifikatsiya qilishning har qanday shakliga ega emas. Jahon hamjamiyati rivojlanayotgan mamlakatlarga yetib borishga yordam berish, raqamli qabul qilishni tezlashtirish va har bir kishi foyda olishini ta'minlash uchun ko'proq harakat qilishi kerak.

Shu bilan birga, raqamli va'dani bajarish xavf va imkoniyatlarni muvozanatlashni talab qiladi. Dunyo raqamli bo'lib ketar ekan, xavfsizlik choralari

ishonchni mustahkamlash uchun juda muhimdir. Shaxslarni tasdiqlash, to'lovlarni tez va xavfsiz o'tkazish va ma'lumotlarni mas'uliyat bilan almashish uchun kuchli o'zaro bog'langan raqamli tizimlarni ishlab chiqish va ishga tushirish uchun ma'lumotlarni himoya qilish, kiberxavfsizlik qonunlari va mustahkam institutlar mavjud bo'lishi kerak.

Raqamli rivojlanish global amaliyoti rivojlanayotgan mamlakatlar hukumatlari bilan raqamli transformatsiyalar, jumladan, ularning raqamli iqtisodiyotlarga, hukumatlar va jamiyatlarga o'tish uchun asos yaratish uchun ishlaydi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli iqtisodiyot – bu jarayonlarni tahlil qilish natijalaridan foydalanish va katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash asosida turli xildagi, texnologiyalar, asbob-uskunalar, tovar va xizmatlarni saqlash, sotish va yetkazib berish samaradorligini jiddiy ravishda oshirishga imkon beradigan, raqamli texnologiyalarga asoslangan elektron biznes va elektron tijorat bilan chambarchas bog'liq iqtisodiy faoliyat, hamda shu faoliyat natijasida ishlab chiqariladigan va sotiladigan raqamli tovarlar, xizmatlar yig'indisidir. Ba'zida u internet iqtisodiyoti, yangi iqtisodiyot yoki vebiqtisodiyot degan terminlar bilan ham ifodalanadi.

Birinchi marta 1995 yilda amerikalik dasturchi Nikolas Negroponte “Raqamli iqtisodiyot” terminini amaliyotga kiritgan bo'lsa, hozirda bu istilohni butun dunyodagi siyosatchilar, iqtisodchilar, jurnalistlar, tadbirkorlar – deyarli barcha qo'llamoqda ¹.

Zamonaviy taraqqiyotning keyingi istiqbolida katta hajmli ma'lumotlar bilan ishlash texnologiyalari (Big Data), sun'iy intellekt, neyrotexnologiyalar, kvant texnologiyalari, buyumlar interneti, robototexnika va sensorika, raqamli elektron platformalar, bulutli va mobil texnologiyalar, virtual va qo'shimcha reallik texnologiyalari, kraudsorsing, blokcheyn texnologiyalari, kriptovalyutalar va ISO (Xalqaro standartlashtirish tashkiloti), 3D-texnologiyalari singari raqamli texnologiyalar hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda

Raqamli iqtisodiyot hozirgi mavjud sohalarning yarmidan ko'prog'ida beqiyos o'zgarishlar keltirib chiqarishi ta'kidlanmoqda. Jumladan, Jahon banki ekspertlari fikricha, tezkor internetdan foydalanuvchilar sonining 10 foizga ko'payishi milliy iqtisodiyotlar yalpi hajmini har yili o'rtacha 0,4-1,4 foizga oshirish imkonini beradi².

Shu o'rinda raqamli iqtisodiyot tushunchasiga to'xtalib o'tsak. Bu o'zaro bog'liq bo'lgan ishlab chiqarish, taqsimlash, almashish, iste'mol qilish va boshqaruv

¹ Келли К. Нью Рулес фор тхе Нью Эсономй: 10 радисал стратегичес фор а соннестед ворлд / К. Келли. – Нью Ёрк: Викинг, 1998.

² Хайдаров Бахром Холмуродович. Iqtisodiy islohotlarni rivojlantirishda kambag'allikni qisqartirish. Iqtisodiyot va ta'lim 2021 4-son. 288-292 b.

jarayonlarining (insonlararo, mashinalararo, bulutlar va katta hajmdagi raqamlar (BIG, DATA) orqali raqamli texnologiyalar hamda internet yordamida ma'lumotalmashinishni optimallashtirish orqali katta foyda ko'rishga qaratilgan faoliyatdir³. Dunyoda raqamli iqtisodiyot o'sishining sur'atlari yiliga deyarli 20 foizni tashkil etmoqda. Taraqqiy etgan davlatlarda raqamli iqtisodiyotning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 7 foizga yetgan. Ular hozirning O'zida raqamli iqtisodiyotning joriy qilinishidan juda katta naf ko'rishmoqda.

Raqamli iqtisodiyot tushunchasiga bir qator ta'riflar berilgan. Jumladan, iqtisodiyot fanlari doktori, Rossiya Fanlar akademiyasining muxbir a'zosi V.Ivanov "Raqamli iqtisod – haqiqatimizni to'ldiradigan virtual muhit" - deb ta'rif bergan. Tomsk davlat universitetining professori, R. Meshcheryakovning fikricha "raqamli iqtisod" atamasiga ikkita yondashish mavjud deb hisoblaydi. Raqamli texnologiyalar asosida iqtisodiyotning va elektron tovar va xizmatlar eksklyuziv domen tavsiflovchi raqamli iqtisodiyot: birinchi yondashuv "klassik" deb nomlanib, klassik misollar – teletibbiyot, masofaviy ta'lim, dori-darmonlarni sotish (filmlar, televizorlar, kitoblar va boshqalar). Ikkinchi yondashuv: "raqamli iqtisod" ilg'or raqamli texnologiyalardan foydalangan holda iqtisodiy ishlab chiqarishdir⁴.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida mamlakatlarda raqamli iqtisodiyotning paydo bo'lishi va rivojlanishi, uning iqtisodiyotga keltirgan foydasi ham iqtisodiy jarayonlarning o'zgarishidagi o'rnini bo'yicha ilmiy tadqiqotlar o'rganildi. Maqolani shakllantirish jarayonida kuzatish va tanlab olish, ilmiy-nazariy, empirik kuzatuv usullardan foydalanilgan. Tadqiqot natijalarining ishonchligi tadqiqotda qo'llanilgan xorijiy va milliy statistik rasmiy manbalardan foydalanilgani bilan izohlanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Raqamli iqtisodiyot 1990-yillarning boshlarida Internetning tijorat foydalanuvchilar va provayderlar uchun ochilishi, Netscape brauzerining ishlab chiqilishi va ommaga chiqarilishi, shuningdek, dot-coms va yangi biznes modellari sonining ortib borishi bilan tug'ildi. Internetning paydo bo'lishi oldingi ikki asrdagi sanoat iqtisodiyotidan yangi turdagi "raqamli iqtisodiyot" ga tarixiy o'tishni belgilab berdi.

Shaxsiy kompyuteri, brauzeri va internet aloqasi bo'lgan har bir kishi endi dunyoning istalgan nuqtasida oilasi, do'stlari, hamkasblari, mijozlari va biznes hamkorlari bilan elektron pochta orqali muloqot qilishi mumkin. Ular tez

³ Келли К. Нью Рулес фор тхе Нью Эсономй: 10 радисал стратегичес фор а соннестед ворлд / К. Келли. – Нью Ёрк: Викинг, 1998.

⁴ Yuldasheva, G., & Shermatova, H. (2022). Ta'limda innovatsion texnologiyalarning qo'llanilish istiqbollari. Science and innovation, 1(B8), 5-9.

rivojlanayotgan World Wide Web tarmog'ida katta hajmdagi ma'lumotlarga kirishlari mumkin edi. Va ular kundalik hayotlarida xarid qilishdan tortib bankka qadar ko'plab operatsiyalar bilan shug'ullanishlari mumkin edi.

Raqamli iqtisodiyot so'nggi yigirma yil ichida kuchli texnologiya va bozor kuchlari ta'sirida oldinga siljishda davom etdi. Va keyin COVID-19 keldi. Pandemiya javoban texnologik xatti-harakatlarning qabul qilinishi, videokonferensaloqadan tortib onlayn xaridlargacha, raqamlashtirish allaqachon ko'p yillar davomida kutilmagan darajaga etganini anglatadi⁵.

Raqamli iqtisodiyotga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan asosiy texnologiya tendentsiyalari haqida o'z fikrimni bildirishga ijozat bering. yoki shunday. To'rtta asosiy texnologiya ajralib turadi: sun'iy intellekt, blokcheyn, bulutli hisoblash va keyingi avlod foydalanuvchi interfeyslari.

Raqamli jamiyatning belgilangan muammolariga asosiy javob tuzilmadagi o'zgarishlar va turli darajadagi iqtisodiy tizimlarni boshqarishga yondashuvlardir. Bunday o'zgarishlarning boshida natijalarga erishishga qaratilgan gorizonta buyruqlar turadi. Bu yopiq, haddan tashqari byurokratik tuzilmalardan tarmoqni tashkil etuvchi ochiq tashkilotlarga o'tishni talab qiladi. Bunday tashkilotlar moslashuvchan aloqalarga ega bo'lgan iqtisodiy faoliyatning gibridd shakllari bo'lib, zaruratga qarab tuziladi va qayta ko'rib chiqiladi⁶.

Bunday tarmoq tuzilmalarida eng muhim masalalar resurslarni real vaqt rejimida boshqarish va tarmoq ishtirokchilari faoliyatini muvofiqlashtirish masalalari hisoblanadi. "Umumiy" iqtisodiyotni rivojlantirish doirasida ushbu yondashuv raqamli platformalar orqali amalga oshiriladi, ular yordamida ishtirokchilar resurslardan samaraliroq foydalanish (masalan, uy-joy, avtomobillar va boshqalarni taqsimlash) maqsadlari bilan muvofiqlashtirilishi mumkin.). Bunday vositalar resurslardan samaraliroq foydalanish, ularning mavjudligini oshirish, atrof-muhitga yukni kamaytirish imkonini beradi. Zamonaviy korxonalar doirasida bunday muammolar bulutli texnologiyalar, ERP-tizimlar va boshqa bir qator vositalar kabi raqamli iqtisodiyot vositalaridan foydalangan holda hal qilinadi.

Iqtisodiyotda tarmoq tuzilmalarining rivojlanishi bilan sanoat iqtisodiyotining o'zgarishi, yangi tuzilmalarning moslashuvchan tarmog'ini va ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyati tashkilotlarining yangi shakllarini yaratish sezilarli bo'ladi. Tarmoq shakllarining iqtisodiy afzalliklari ularning o'zgaruvchan sharoitlarga tez moslashish qobiliyatidir. Tashkilotning tarmoq shakllari chegaralari odatda ierarxiya

⁵ Adeleye, N., & Eboagu, C. (2019). Evaluation of ICT development and economic growth in Africa. *NETNOMICS: Economic Research and Electronic Networking*, 20(1), 31–53. <https://doi.org/10.1007/s11066-019-09131-6>

⁶ Bahrini, R., & Qaffas, A. A. (2019). Impact of information and communication technology on economic growth: Evidence from developing countries. *Economies*, 7(1). <https://doi.org/10.3390/economies7010021>

chegaralariga qaraganda osonroq boshqarilishi sababli, ushbu o'zgarishlarga javob sifatida tarmoq tashkilotlari tarkibini o'zgartirish osonroq bo'ladi. Ushbu rivojlanishning natijalari kichik ishlab chiqarish hajmining ko'payishi, ishlab chiqarish buyurtmalarining individual bajarilishi bo'ladi. O'zgarishlar iqtisodiyotning boshqa jabhalariga, xususan, mehnat bozoriga ham ta'sir qiladi. Zotan, ish beruvchining xodimga qo'yadigan asosiy talablari: jamoada ishlash qobiliyati, ko'p vazifali rejimda ishlash, muammolarni hal qilishga ijodiy yondashish, tarmoq tashkilotlariga xos bo'lgan tez o'zgaruvchan sharoitlarga moslashishning yuqori darajasi. Umuman olganda, mehnat va kapitalni intellektuallashtirish, zamonaviy iqtisodiyotning axborot salohiyatini oshirish⁷.

Yuqori darajada rivojlangan axborotni boshqarish infratuzilmasi va intellektual resurslardan samarali foydalanishga asoslangan tarmoq tuzilmasini shakllantirish jamiyat va davlatning butun ijtimoiy-iqtisodiy tizimida sezilarli o'zgarishlarni nazarda tutadi. Tarmoq texnologiyalari ijtimoiy faoliyatning asosiy sohalarini yangilashda markaziy o'rinni egallaydi: davlat va munitsipal boshqaruv, biznes, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat, xavfsizlik, jamoat hayoti. Iqtisodiy munosabatlarning tarmoq komponenti alohida xo'jalik sub'ektlari faoliyatining samaradorligini ta'minlaydi, tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi va mobil ishni tashkil qiladi. Aytish mumkinki, ulardan keng ko'lamda samarali foydalanish muammolarini hal qilmasdan, tarmoq infratuzilmasini rivojlantirmasdan turib, bugungi kunda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning birorta ham ustuvor vazifalarini muvaffaqiyatli hal etib bo'lmaydi.

Zamonaviy sharoitda boshqaruvga yondashuvning muhim o'zgarishi - bu shaxsga va uning qaror qabul qilishdagi rolga tubdan boshqacha munosabatda bo'lish. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan biznesning yangi turi sharoitida insonning o'rni va roli sezilarli darajada o'zgarib bormoqda. Bunday o'zgarishlarni tahlil qilish o'zaro bog'liq masalalarning butun majmuasini o'rganishni o'z ichiga oladi: mehnat talablarini o'zgartirish, ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini o'zgartirish, boshqaruv tizimiga yangi yondashuvlar. Aholining raqamli texnologiyalar sohasidagi bilim, malaka va ko'nikmalar darajasi jamiyat hayotining turli jabhalarida ushbu tendensiyalarning tarqalishi va rivojlanishida muhim omil bo'lmoqda. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning ushbu omilini tahlil qilish uchun "inson kapitali" toifasidan foydalaniladi. Klassik talqinda inson kapitali deganda shaxsning mehnat jarayonida ega bo'lgan va foydalanadigan hamda uning iqtisodiy samaradorligiga ta'sir etuvchi bilim, ko'nikma va malakalar yig'indisi tushuniladi. Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida ushbu kontseptsianing talqini kengayib bormoqda, inson

⁷ Ahmed, E. M. (2021). Modelling information and communications technology cyber security externalities spillover effects on Sustainable Economic Growth. *Journal of the Knowledge Economy*, 12(1), 412–430. <https://doi.org/10.1007/s13132-020-00627-3>

kapitalida raqamli texnologiyalar sohasidagi ko'nikmalarga muhimroq rol beriladi. Inson kapitali sifatini oshirish, ta'lim jarayonlariga tobora ko'proq odamlarni jalb etish, raqamli texnologiyalar sohasida ko'nikma va malakalarni rivojlantirish raqamli iqtisodiyotni shakllantirish va turli sohalarda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish uchun asos bo'lmoqda. faoliyat sohalari.⁸

Ko'nikmalarga bo'lgan talabning o'zgarishi ta'lim tizimi va malaka oshirish uchun ikkita jiddiy muammodir. Birinchidan, kelajakda ko'nikmalarga bo'lgan talab bugungi kundan tubdan farq qilishi e'tirof etilishiga qaramay, texnologik o'zgarishlarning jadalligi tufayli uni aniqlash va bashorat qilish qiyin. Ikkinchi muammo - malakaga bo'lgan talab o'zgargandan so'ng, malaka oshirish tizimini yangi sharoitlarga moslashtirish.

Mamlakatlar raqamlashtirishdan foyda olishlari va global raqamli iqtisodiyotda to'liq ishtirok etishlari uchun quyidagi ishlarni bajarishlari kerak:

- Global raqamli tafovutni yopish kerak: Yangi texnologiyalar butun dunyo bo'ylab tez tarqalayotgan bo'lsa ham, milliardlab odamlar hali ham internetdan foydalanmaydi.

- Zamonaviy ish joylariga tayyorgarlik: Innovatsiyalar ish xarakterini tubdan o'zgartirmoqda: yangi ish o'rinlari paydo bo'lmoqda, boshqalari rivojlanmoqda. Raqamli iqtisodiyotda raqobatlashish uchun mamlakatlar ta'limga ustuvor ahamiyat berishlari va ishchi kuchining raqamli ko'nikmalarini shakllantirishlari, shu bilan birga ushbu o'tishlarni qo'llab-quvvatlash uchun samarali xavfsizlik tarmoqlarini yaratishlari kerak bo'ladi.

- Xavfsiz, ishonchli raqamli tizimlarni ishlab chiqish kerak: Dunyo raqamli bo'lib borayotgani sababli, kiberxavfsizlik va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish kabi sohalarda salohiyatni kuchaytirish har qachongidan ham muhimroq bo'ldi.

- Hammani onlayn ishlashi uchun ko'proq moliyalashtirish: 2030 yilga borib keng polosali ulanishdan universal foydalanishga erishish uchun 400 milliard AQSh dollaridan ko'proq mablag' kerak bo'ladi va na davlat, na xususiy sektor buni bir o'zi qila olmaydi. Hukumatlar dadil islohotlarni amalga oshirishi kerak va xususiy sektor xarajatlarni, xavflarni kamaytirishi, samaradorlik va innovatsiyalarni oshirishi mumkin⁹.

Raqamli iqtisodiyot bilan bog'liq mustaqil o'zgaruvchilarga kelsak, internet foydalanuvchilarining (internet) o'rtacha ulushi 66,30% ni tashkil qiladi, eng yuqori

⁸ Aghaei, M., & Rezagholizadeh, M. (2017). The impact of information and communication technology (ICT) on economic growth in the OIC Countries. *Economic and Environmental Studies*, 17(2 (42), 257–278. <https://doi.org/10.25167/ees.2017.42.7>

⁹ Evsyukov VD (2018) Evolution of the views of foreign economists on the content of the digital economy. *Proceedings of the South-Western State University. Series: Economy. Sociology. Management* 1(26):184-191

ko'rsatkich 2018 va 2019 yillarda Islandiyada 99,01% ro'yxatga olingan va 2000 yilda Meksikada qayd etilgan minimal ko'rsatkich 5,08%; 100 aholiga (mobil) mobil-uyali telefon obunalarining o'rtacha qiymati 104,61 ni tashkil qiladi, 2000 yilda Meksikada minimal 14,23 va Finlyandiyada 2012 yilda maksimal qiymat 172,12; Nihoyat, har 100 aholiga (qattiq keng polosali) qattiq ulanishning o'rtacha qiymati 21,57 ni tashkil etadi, maksimal qiymat 2018 yilda Shveytsariyada 46,33 ni, minimal qiymat esa 2000 yilda Latviyada 1%ni tashkil qiladi. Statistik ma'lumotlarda keltirilgan qiymatlardagi o'zgarishlar. mustaqil o'zgaruvchilar ushbu o'zgaruvchilar mamlakat iqtisodiy o'sishiga turli xil ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Nazorat o'zgaruvchilari mamlakatlarning makroiqtisodiy holatini ifodalaydi. Davlat xarajatlari (govexp) 2009 yilda Daniyada maksimal stavka 27,94% va o'rtacha stavka 19,07% edi. Yalpi asosiy kapitalni shakllantirish (yalpi kapital) 2019 yilda Irlandiyada maksimal 43,44% va o'rtacha 22,56% ni tashkil qiladi. Iqtisodiy ochiqlik (tradeopen) 2015 yilda Lyuksemburgda maksimal ko'rsatkich 408,36%, o'rtacha ko'rsatkich esa 95,29%; aholining o'rtacha o'sish sur'ati (POP) 0,56% ni tashkil qiladi, maksimal ko'rsatkich 2007 yilda Irlandiyada ro'yxatga olingan namunaning 2,89% ni tashkil qiladi¹⁰.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, "Raqamli" atamasi barcha sohalarda axborot texnologiyalaridan faol foydalanishni anglatadi. Agar oddiy iqtisodiyotda moddiy buyumlar asosiy resurs hisoblansa, raqamli iqtisodiyotda bu qayta ishlanadigan hamda uzatiladigan axborot – ma'lumotlar bo'ladi. Ularning tahlilidan so'ng esa to'g'ri boshqarish bo'yicha yechim ishlab chiqiladi. Shuningdek, davlat innovatsion va raqamli ekotizimni qo'llab-quvvatlash sohasida raqamli ta'limning zamonaviy metodlarini qo'llab-quvvatlashi, innovatsion xizmatlarni samarali tartibga solish normalarini ishlab chiqishi, yangi bozorlarni o'zlashtirishda ko'maklashishi hamda texnologik jarayonlarning chuqurlashuvida yuzaga chiqadigan risklarni pasaytirish choralari ko'rishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Iqtisodiyotni raqamlashtirish fan-texnika taraqqiyotining zamonaviy rivojlanishining muayyan bosqichi bo'lib, u internet tarmoqlari, kompyuter va axborot texnologiyalari, elektron tijorat, bulutli texnologiyalarni keng joriy etish bilan bog'liq. Raqamlashtirish jarayonlarining keng rivojlanishi XX asr oxiri - boshida boshlangan XXI asr Internetning paydo bo'lishi bilan va hozirgi kungacha davom etmoqda. Bu jarayon qimmatli qog'ozlar bozorlarida to'liq kuzatilishi mumkin, bu erda 21-asrning birinchi o'n yilligi o'rtalarida aktivlarni raqamlashtirish to'liq

¹⁰ Smyslov D (2019) Evolution of the world economy globalization: current trends. Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya 2:5-12 <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2019-63-2-5-12>.

yakunlandi. Bu savdolari o'tkazishni sezilarli darajada osonlashtirdi va amaliy dasturlarning maxsus paketlaridan – avtomatlar yoki robotlardan foydalanishga imkon berdi, ammo qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalarning rentabelligini sezilarli darajada oshirishga olib kelmadi.

Hozir butun dunyo bo'ylab yangi servislar va biznes modellarni yaratish uchun IT vositalaridan foydalanadigan eski va yangi kompaniyalar aksariyat sohalarda yetakchi bo'lgan kompaniyalarga kuchli raqobat tug'dirmoqda. Prognozlarga ko'ra, yaqin yillarda makroiqtisodiyot "lean production", additiv, nano va biotexnologiya mezonlariga tayanadigan ishlab chiqaruvchilarga qattiq bog'liq bo'lishi kutilmoqda. Shu munosabat bilan oqilona boshqaruv uchun zarur hisoblangan axborot ko'lam ham ortib boradi, ishlab chiqarish va fuqarolar muloqoti, biznes va davlat organlarini boshqarish tuzilmasi esa jiddiy o'zgarishlarni boshdan kechiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish tadbirlari to'g'risida"gi 2020-yil 6 oktyabrdagi PF-6079 sonli Farmoni
2. O'zbekiston Respublikasining 2018-yil 3-iyuldagi "O'zbekiston respublikasida raqamli iqtisodiyotni va kripto-aktivlar aylanmasi sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3832-sonli Qarori
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora tadbirlari to'g'risida"gi Qarori
5. Келлй К. Нев Рулес фор тхе Нев Эсономй: 10 радисал стратегичес фор а соннестед ворлд / К. Келлй. – Нев Ёрк: Викинг, 1998.
6. Хайдаров Бакром Холмуродович. Iqtisodiy islohotlarni rivojlantirishda kambag'allikni qisqartirish. Iqtisodiyot va ta'lim 2021 4-son. 288-292 b.
7. Lapidus L.V. Raqamli iqtisodiyot. - M.: Infra-M, 2019 yil
8. Yuldasheva, G., & Shermatova, H. (2022). Ta'limda innovatsion texnologiyalarning qo'llanilish istiqbollari. Science and innovation, 1(B8), 5-9.
9. Adeleye, N., & Eboagu, C. (2019). Evaluation of ICT development and economic growth in Africa. NETNOMICS: Economic Research and Electronic Networking, 20(1), 31–53. <https://doi.org/10.1007/s11066-019-09131-6>

10. Aghaei, M., & Rezagholizadeh, M. (2017). The impact of information and communication technology (ICT) on economic growth in the OIC Countries. *Economic and Environmental Studies*, 17(2) (42), 257–278. <https://doi.org/10.25167/ees.2017.42.7>
11. Ahmed, E. M. (2021). Modelling information and communications technology cyber security externalities spillover effects on Sustainable Economic Growth. *Journal of the Knowledge Economy*, 12(1), 412–430. <https://doi.org/10.1007/s13132-020-00627-3>
12. Bahrini, R., & Qaffas, A. A. (2019). Impact of information and communication technology on economic growth: Evidence from developing countries. *Economies*, 7(1). <https://doi.org/10.3390/economies7010021>
13. Smyslov D (2019) Evolution of the world economy globalization: current trends. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya* 2:5-12 <https://doi.org/org/10.20542/0131-2227-2019-63-2-5-12>.
14. Evsyukov VD (2018) Evolution of the views of foreign economists on the content of the digital economy. *Proceedings of the South-Western State University. Series: Economy. Sociology. Management* 1(26):184-191
15. Qodirov S., Sanoat korxonalarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning xususiyatlari, “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali, 2/2022, mart-aprel
16. Ayupov R.H., Raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratda yangi texnologiyalar. O‘quv qo‘llanma. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2020, 554 bet.
17. Porsaev G‘.M., Safarov B.Sh., Usmanova D.Q.. Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik –T.: «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi», 2020. 372 b
18. Ayupov R.H., Boltaboeva G.R.. Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik. T.: TMI, 2020, 575 bet.
19. Brynjolfsson E. and Kahin B. eds. (2002). *Understanding the Digital Economy*. Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA
20. Бойко, И.П. Экономика предприятия в цифровую эпоху / И.П. Бойко, М.А. Евневич, А.В. Колышкин // Российское предпринимательство. Том 18, – 2017. – №7. – С. 1127-1130
21. Дмитриев А. В. Цифровые технологии в транспортной логистике / А. В. Дмитриев // РИСК: ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. - 2017. - С. 14-18.
22. Gulyamov, S.S. va b., Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalari. -T.: Iqtisod-Moliya, 2019, 396 b.

23. Ayupov, R.X., Baltabaeva, G.R., Raqamli valyutalar bozori: innovatsiyalar va rivojlanish istiqbollari. –T: Fan va texnologiya, 2018, 172 b.
24. <http://www.lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi qonunlari bazasi sayti
25. <https://www.imv.uz> – Iqtisodiyot va moliya vazirligi sayti
26. <http://www.soliq.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi sayti
27. <http://www.stat.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi sayti